

аспект. СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2006. 194 с.

6. Свиридонов О. Ю. Финансы, денежное обращение, кредит. Ростов н/Д: Феникс, 2005. 288с.

7. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 03.03.2020).

Батіг Оксана Ігорівна

студентка 2 курсу ОС «магістр» факультету фінансів та обліку, ТНЕУ

Науковий керівник – к.е.н, доцент Петрушка О. В.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СОЛІДАРНОЇ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ

Матеріальна підтримка громадян у похилому віці є одним із основних завдань соціальної політики держави. Тому пенсійна система відіграє важливу роль у процесі соціального захисту населення, і необхідність її розвитку є вкрай необхідною.

Маючи на увазі певну соціально-економічну категорію, юристи, урядовці, науковці, працівники засобів масової інформації вживають поняття «пенсійна система», вкладаючи в нього часом не тотожний, а інколи й прямо протилежний зміст. Цьому сприяє також той факт, що законодавчо-нормативна база не містить узаконеного, а отже – легітимного визначення. Не дають конкретного визначення й інші профільні закони та підзаконні акти, що є додатковим мотивом на користь наукового опрацювання та деталізації змістовних характеристик цієї складної наукової категорії з глибоким соціальним змістом.

Ринкові відносини визначають необхідність створення гарантованого соціального захисту населення, яке втратило працездатність з віком, а також у зв'язку з інвалідністю чи втратою годувальника. Основні принципи цього складного соціально-економічного процесу наступні: нестабільність у суспільстві вимагає створення певної системи, що забезпечує стабільні матеріальні гарантії людям похилого віку; диференціація доходів призводить до необхідності справедливого їх перерозподілу; інфляція до регулювання цін; безробіття до забезпечення тимчасової компенсації втраченого заробітку тощо [1; 2]. Тому пенсійна

система стає важливим інструментом, який забезпечує баланс соціальних інтересів у суспільстві.

Поняттю «пенсійна система» присвячена велика кількість теоретичних напрацювань у науковій літературі, проте дослідження тривають, оскільки в процесі функціонування модель пенсійної системи вимагає постійного удосконалення і, як наслідок, її зміст та структурне наповнення змінюються.

Серед дослідників поняття «пенсійна система» слід назвати такі прізвища, як О. Данилюк [3], О. Линдюк [4], М. Папієв [5], М. Ріппа [6], В. Роїк [7], В. Толуб'як [8], Ф. Харлашин [9]. Зокрема, М. Ріппа [6] вважає, що «пенсійна система за внутрішнім змістом та структурою є складним і специфічним комплексом економічних відносин та фінансових механізмів, за допомогою яких здійснюється формування та використання пенсійних фондів і створюються умови для пенсійного забезпечення відповідних категорій населення».

Визначення пенсійної системи як комплексу відносин є, безумовно, цілком доречним, але, на нашу думку, не повним. Вважаємо, що пенсійна система, як складне та багатогранне явище, окрім комплексу відносин, має містити в собі також відповідні адміністративні інституції (передусім – Пенсійний фонд як цільовий позабюджетний фонд) й інші суб'єкти солідарної та накопичувальної пенсійної системи.

Більш комплексним і науково коректним визнаємо погляд М. Папієва, який стверджує, що «пенсійна система є складним комплексом інститутів, відносин і механізмів, за допомогою яких формуються пенсійні фонди та створюються відповідні умови для пенсійного забезпечення непрацездатного населення» [5].

Крім того, на думку М. Папієва, «з функціонального погляду основу пенсійної системи становлять її інститути, які розподіляються на дві групи: перша – це комплекс ідеологічних настанов, принципів, формальних і неформальних правил, правових норм, процедур управління та інформаційних потоків; друга – це сукупність державних і недержавних фондів, об'єднань, інших суб'єктів громадянського суспільства, які забезпечують функціонування пенсійної системи» [5, с. 7-8].

Окремої уваги заслуговує позиція Д. Ермакова [10, с. 421], який пенсійну систему трактує, як комплексну систему, що регулює:

- формування та діяльність певних пенсійних фондів, за рахунок яких виплачуються пенсії та здійснюються інші соціальні виплати,
- матеріальне забезпечення громадян пенсіями й іншими виплатами;
- управління й організацію пенсійного забезпечення.

Пенсійна система об'єднує в собі окремі самостійні підсистеми. Тому вважаємо слушним трактування О. Данилюка [11], який пенсійну систему розглядає, як комплекс інститутів, відносин і механізмів, за допомогою яких здійснюється формування фінансових ресурсів та їх розподіл серед непрацездатного населення при настанні соціальних ризиків у вигляді пенсій.

У широкому значенні розглядає пенсійну систему В. Роїк [7; 12]. Дослідник пропонує розглядати пенсійну систему не лише як обов'язкові та додаткові пенсійні програми, але й розглядає в її складі інші системи, які дадуть змогу підтримувати певний рівень та стандарти життя пенсіонерів. При цьому, джерелами доходів пенсіонерів можуть бути доходи від власності, а також – внутрішні сімейні трансферти. Запропонований підхід, перш за все, обґрунтовує необхідність дослідження інших компонентів системи, що опікується життєзабезпеченням осіб похилого віку.

Із-поміж дослідників цього поняття необхідно звернути увагу на дослідження В. Куценка, який визначає пенсійну систему як складову частину державного соціального забезпечення, механізм, покликаний забезпечити ефективне функціонування одного з секторів соціальної сфери суспільства [13, с. 26].

У визначенні пенсійної системи, яке запропонував А. Соловійов, особливий акцент робиться на суб'єктах відносин у пенсійній системі. Так, під пенсійною системою вчений розуміє «сукупність правових, організаційно-управлінських та фінансово-економічних відносин між найманими працівниками та приватними підприємцями, іншими категоріями громадян, діяльність котрих спрямована на отримання прибутку (або матеріальної вигоди) – з однієї сторони, працедавців – із другої, а також всіх інших категорій громадян, які не беруть участь у господарській діяльності, та держави – з третьої» [14, с. 133].

Існують інші визначення поняття пенсійної системи. Зокрема, Ф. Харлашин [15] вважає, що термін «пенсійна система» означає сукупність правових і фінансових відносин, а також – організаційних

заходів, метою яких є зниження рівня бідності, матеріальне забезпечення громадян у випадку втрати постійного доходу внаслідок втрати працездатності при досягненні похилого віку, а також – в інших, визначених законом, випадках. В. Толуб'як [8] пенсійну систему розглядає, як механізм забезпечення гарантованого та стабільного рівня життя людей похилого віку та осіб, які втратили працездатність. Основна діяльність цієї системи здійснюється за допомогою державних механізмів регулювання. О. Линдюк [4] визначає пенсійну систему як комплексну систему, яка охоплює пенсійне страхування та пенсійне забезпечення з метою забезпечення осіб похилого віку адекватним, реальним, сталим та надійним доходом при настанні певного виду соціального ризику.

Враховуючи цілісний підхід до пенсійної системи, здатної впливати на її структурні елементи та взаємодіяти з суспільством та іншими системами, найбільш повне визначення повинно включати і елементи, і зв'язки, і властивості, і ціль цієї системи. Переважна більшість науковців вважає пенсійну систему сукупністю певних стосунків, механізмів, інститутів, які виникають між відповідними суб'єктами й чітко регламентуються встановленими нормами.

У цьому контексті, узагальнюючи наукові підходи до визначення поняття «пенсійна система», запропонуємо наступне визначення цього поняття: пенсійна система – це сукупність правових, економічних, соціальних, фінансових та організаційних норм і інститутів, а також – спеціалізованих організаційних структур, метою яких є надання визначеним законом категоріям непрацюючим громадянам матеріального забезпечення у вигляді гідних пенсійних виплат, а також зниження рівня бідності внаслідок позитивних впливів на такі соціальні ризики, як досягнення похилого віку, настання інвалідності, втрата годувальника.

Література:

1. Волгин Н. А. Социальная политика: учебник 2-е изд., стереотип. М.: Экзамен, 2004. 736 с.
2. Трубич С. Ю., Швець В. Є. Формування системи соціального страхування. *Фінанси України*. 2000. № 2. С. 110-115.
3. Данилюк О. І. Теоретическая сущность понятий «пенсия» и «пенсионное обеспечение». *Науковий вісник НЛТУ України*. 2012. Вип. 22. С. 256-261.

4. Линдюк О. А. Сутність пенсійної системи та її місце в забезпеченні соціальної безпеки суспільства. URL: <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2009-4-38.pdf> (дата звернення: 06.03.2020).
5. Папієв М. М. Реформування пенсійної системи в Україні 2004 года : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.09.01 / НАН України, Ін-т демографії та соц. дослідж. Київ, 2004. 22 с.
6. Ріппа М. Б. Порівняльна характеристика світових систем пенсійного забезпечення і страхування. *Світ фінансів*. 2007. №1 (10). С. 45-49.
7. Роик В. Д. Пенсионная система России: вызовы XXI века и пути модернизации. СПб.: Питер, 2012. 374 с.
8. Толуб'як В. С. Трансформація фінансових механізмів державного управління пенсійною системою в Україні: дис... докт. наук з держ.управл: 25.00.02 / НАДУ при Президентові України. Київ, 2012. 469 с.
9. Харлашин Ф. О. Международный опыт организации финансового механизма пенсионных систем и его применение в России. *Финансы и кредит*. 2010. № 9 (393). С. 75-81.
10. Ермаков Д. Н. Пенсионные системы западных стран: особенности и отличия. *Человек и труд*. 2011. №10. С. 35-38.
11. Данилюк О. І. Теоретическая сущность понятий «пенсия» и «пенсионное обеспечение». *Науковий вісник НЛТУ України*. 2012. Вип. 22. С. 256-261.
12. Роик В. Эволюция пенсионных систем: мировые тенденции и опыт России. *Человек и труд*. 2008. № 8, 9. С. 45-52.
13. Куценко В. В., Ровбель С. В. Пенсионное обеспечение в России: история, состояние и перспективы: текст лекций. Новосибирск: НГЗУ, 1996. 46 с.
14. Соловьев А. К. Пенсионная реформа: иллюзии и реальность: учеб. пособ. М.: Издательство РАНХиГС, 2011. 296 с.
15. Харлашин Ф. О. Международный опыт организации финансового механизма пенсионных систем и его применение в России. *Финансы и кредит*. 2010. № 9 (393). С. 75-81.